

Людмила ГЕРМАН

*к.е.н., доцент Західноукраїнського
національного університету*

ЦИФРОВА МОБІЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Сучасні трансформаційні процеси у світовій економіці, посилені геополітичними потрясіннями та наслідками повномасштабної війни, зумовлюють глибокі структурні зрушення на ринку праці та спонукають до перегляду традиційних форм мобільності людського капіталу. В українському контексті ці зміни відчуються особливо гостро, оскільки масова вимушена міграція населення після 2022 року спричинила істотні дисбаланси у функціонуванні національної економіки, призвела до втрати частини висококваліфікованих кадрів та посилила асиметрії у регіональному розвитку. Стрімкий розвиток цифрових технологій, платформенної економіки та дистанційних форм зайнятості формує якісно нову парадигму мобільності як цифрову мобільність людського капіталу, що не потребує фізичного переміщення і дозволяє інтегруватися у глобальні ринки праці, зберігаючи зв'язок із національною економікою. Така форма мобільності відкриває можливості для трансформації традиційного «відтоку мізків» у модель циркуляції знань і доходів, створюючи передумови для підвищення продуктивності праці, розвитку експортно орієнтованих цифрових секторів та посилення конкурентних позицій країни у глобальному економічному середовищі [1]. Проте, ефективна реалізація потенціалу цифрової мобільності потребує інституційної підтримки, розвитку цифрової інфраструктури та формування відповідних компетентностей людського капіталу.

Цифрова мобільність людського капіталу сьогодні перетворюється на ключовий механізм адаптації національних економік до умов багатомірних криз. Вона забезпечує безперервність економічної діяльності навіть за порушення просторової цілісності виробничих систем і масштабних міграційних переміщень населення. Розвиток дистанційної зайнятості, платформенної економіки та глобальних цифрових ринків праці формує нову модель економічної взаємодії, у межах якої людський капітал може інтегруватися у світову економіку без фізичної присутності в країні зайнятості. Така трансформація суттєво підвищує гнучкість ринку праці, сприяє підтриманню доходів домогосподарств та дозволяє економікам зберігати продуктивність у кризових умовах.

Актуальність цифрової мобільності посилюється глобальними тенденціями інвестування у цифрову економіку.

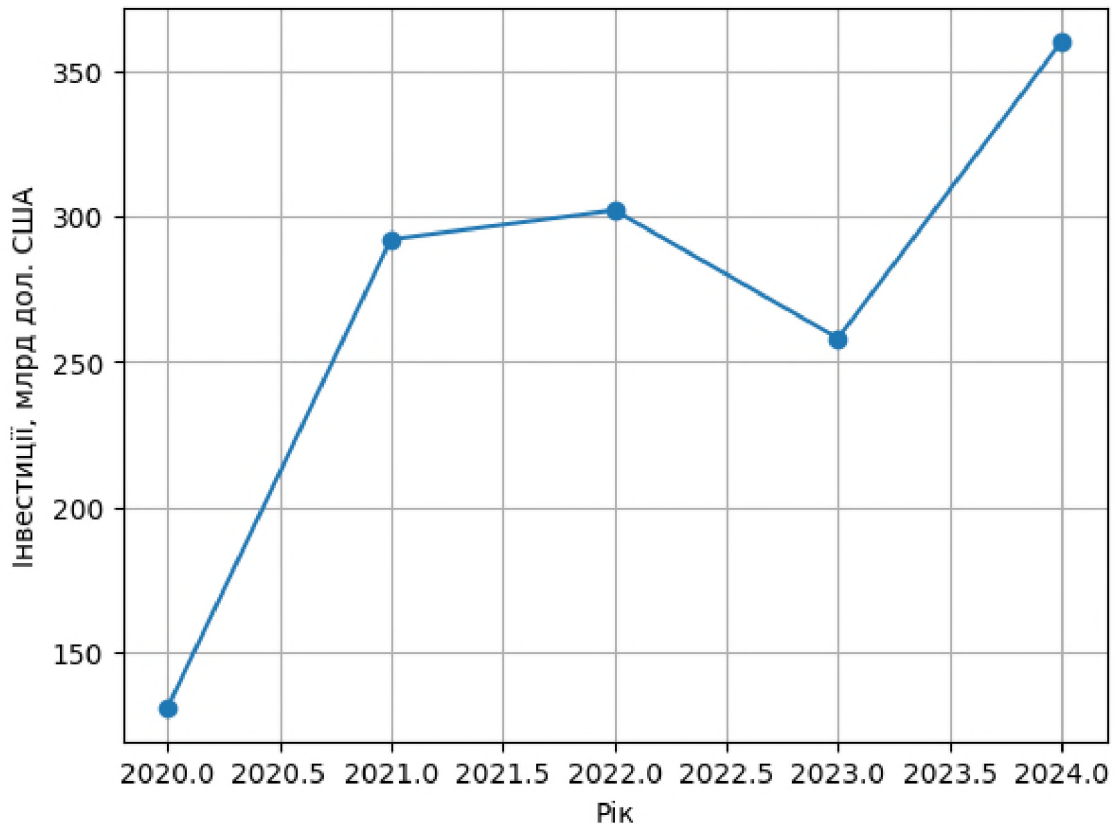

Рис. 1. Динаміка глобальних інвестицій у цифрову економіку у 2020–2024 рр., млрд дол. США

Джерело: складено за [3]

Обсяг інвестицій у цифрові сектори в останні роки досягає в середньому 122 млрд дол. США щорічно, а їх частка у світових потоках прямих іноземних інвестицій зростає до 8,3% у 2021–2023 роках порівняно з 5,5% у 2012–2014 роках, що графічно зображено на рисунку 1. Інвестиції у нові проекти цифрової економіки зросли майже удвічі після 2020 року та у 2024 році досягли 360 млрд дол. США, що становить близько третини всіх нових інвестиційних проектів у світі. Такі тенденції свідчать про структурне зміщення глобальної економіки у бік цифрових секторів, які формують нові можливості для мобільності праці, створення висококваліфікованих робочих місць та трансферу технологій [3].

Для України, яка перебуває у фазі повоєнної реконструкції, цифрова мобільність людського капіталу набуває стратегічного значення. Масштабна вимушена міграція після 2022 року призвела до суттєвого скорочення трудового потенціалу але відкрила можливості для інтеграції українських фахівців у глобальний цифровий ринок праці. У цьому контексті цифрова мобільність сприяє трансформації традиційного «відтоку мізків» у модель циркуляції знань, компетентностей та фінансових потоків, забезпечуючи надходження валютних доходів через експорт цифрових послуг і підтримуючи макроекономічну стабільність [2].

Глобальний досвід демонструє нерівномірність розвитку цифрової економіки та доступу до її переваг. Близько 80% інвестицій у нові цифрові проекти в країнах, що розвиваються, концентруються лише у десяти країнах, переважно в Азії, що свідчить про високий рівень глобальної цифрової асиметрії. Незважаючи на стрімке зростання інвестицій у цифрові послуги, фінансування базової цифрової інфраструктури залишається недостатнім, так у 2024 році в країнах, що розвиваються, на ці потреби було спрямовано лише 9 млрд дол. США при глобальній потребі близько 62 млрд дол. щорічно [3]. Це підкреслює, що розвиток цифрової мобільності без належної інфраструктурної та інституційної підтримки є обмеженим.

Цифрова мобільність людського капіталу формується як багатомірний соціально-економічний феномен, що охоплює широкий спектр форм залучення працівників до глобального ринку праці без необхідності їх фізичного переміщення. Вона проявляється, передусім, через поширення дистанційної зайнятості у транснаціональних компаніях, активне використання глобальних цифрових платформ, таких як Upwork, Fiverr та Topal, а також через динамічний розвиток IT-сектору, креативних індустрій та платформенної економіки. Окремим проявом є віртуальна міграція, яка дозволяє інтегруватися у міжнародний поділ праці без зміни місця проживання, формуючи нову парадигму глобальної зайнятості [4].

Розвиток цифрової мобільності супроводжується також низкою структурних викликів. Серед них цифрова нерівність, що обмежує доступ окремих соціальних груп до сучасних технологій, недостатній рівень цифрових компетентностей у частини населення, а також інституційна невизначеність у сфері регулювання цифрової зайнятості, зокрема щодо оподаткування та соціального захисту працівників. Додатковим ризиком є так званий «віртуальний відтік доходів», коли економічна активність формально здійснюється в Україні, проте фінансові потоки акумулюються за її межами.

У повоєнній реконструкції України цифрова мобільність людського капіталу може стати основою формування нової моделі економічного розвитку, орієнтованої на знання, інновації та глобальну інтеграцію. Реалізація цього потенціалу передбачає розвиток сучасної цифрової інфраструктури, стимулювання інноваційних секторів економіки, поглиблення інтеграції у європейський цифровий простір та формування ефективної державної політики підтримки гібридних форм зайнятості. У довгостроковій перспективі це дозволить підвищити конкурентоспроможність країни, забезпечити більш ефективне використання людського капіталу та посилити її позиції у глобальній економічній системі.

Список використаних джерел:

5. Л. Герман. Міжнародна мобільність висококваліфікованих фахівців: порівняльний аналіз економічних та інституційних наслідків феноменів «відтоку мізків» і «циркуляції талантів». *Цифрова економіка та економічна безпека* (4 (19) 2025). DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.19-45>
6. *International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2023.* – Geneva : ILO, 2023. – Режим доступу: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2023>
7. *United Nations Conference on Trade and Development. Digital Economy Report 2024.* – New York ; Geneva : United Nations, 2024. – Режим доступу: [UNCTAD Digital Economy Report 2024](https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024)
8. *World Bank. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released.* – Washington, DC : World Bank, 2024. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>